

Vpliv vseživljenjskega učenja na zmanjševanje socialne izključenosti v Evropski uniji

Dejan Hozjan

Univerza na Primorskem,

Pedagoška fakulteta

dejan.hozjan@upr.si

Po podatkih Eurostata se je v letu 2020 približno petina (21,5 %) prebivalcev Evropske unije soočala s tveganjem socialne izključenosti. Na izrazito povečanje tveganja s socialno izključenostjo so vplivale nestabilne gospodarske razmere in povečanje brezposelnosti v času epidemije covida-19. Kljub temu da so se po epidemiji covida-19 gospodarske razmere in brezposelnost umirile, pa slednje ni bistveno vplivalo na delež tveganja socialne izključenosti. Celo več, v letu 2024 je bilo moč zaznati povečanje deleža prebivalcev, ki so bili izpostavljeni tveganju socialne izključenosti, in sicer na kar 21,6 %. Resnost problema socialne izključenosti v Evropski uniji se odraža tudi v njenih razvojnih dokumentih, kot sta npr. *Evropski steber socialnih pravic* in *Akcijski načrt za izvajanje evropskega stebra socialnih pravic* ter posebni finančni instrument, Evropski socialni sklad + (ESS+). Ker se v teh strateških dokumentih izpostavlja vseživljenjsko učenje kot pomemben dejavnik pri zmanjševanju socialne izključenosti, smo v prispevku analizirali podatke o socialni izključenosti med letoma 2015 in 2023 v Evropski uniji in vlogi vseživljenjskega učenja pri zmanjševanju le-te. Analiza vloge vseživljenjskega učenja pri zmanjševanju socialne izključenosti je pokazala, da vseživljenjsko učenje ni ključen dejavnik zmanjševanja socialne izključenosti, ampak ima bistveno močnejši neposreden vpliv skupina ekonomskih dejavnikov. Vseživljenjsko učenje pa ima posreden vpliv.

Ključne besede: Evropska unija, socialna izključenost, revščina, vseživljenjsko učenje, izobraževalni dejavniki

© 2025 Dejan Hozjan

<https://doi.org/10.26493/978-961-293-538-2.1>

Uvod

Socialna izključenost predstavlja resen problem Evropske unije, saj se s tveganjem njenega pojava sooča kar vsak peti prebivalec. Slednje je postalo še posebej pereč problem v obdobju epidemije covida-19. Če se je v obdobju od leta 2015 do 2020 delež tveganja socialne izključenosti zmanjševal, pa se

je v času epidemije trend spremenil in se je delež prebivalstva, ki je bil temu tveganju izpostavljen, povečal. Rešitve nastalega stanja so ponujali številni strateški dokumenti Evropske unije (npr. *Evropski steber socialnih pravic* in *Akcijski načrt za izvajanje evropskega stebra socialnih pravic* ter posebni finančni instrument Evropski socialni sklad + (ESS+)). Pri tem se je kot pomembno rešitev ponujalo vseživljenjsko učenje. Tako smo lahko v dokumentu *Evropski steber socialnih pravic* opis vloge vseživljenjskega učenja zasledili v cilju, ki pravi, da je »pomembno vsakemu državljanu zagotoviti dostop do ustrezne izobrazbe ter vzpostaviti učinkovit sistem socialne zaščite, ki ščiti najranljivejše skupine v družbi, vključno z »minimalno ravno socialne zaščite« (Evropska komisija, 2017, str. 5). Vseživljenjsko učenje je bilo izpostavljeno kot gradnik za socialno vključenost, ekonomsko mobilnost in prilagodljivost posameznikov na spreminjajoč se trg dela. Ob tem pa se pojavlja vprašanje, kakšno vlogo ima dejansko vseživljenjsko učenje pri zmanjševanju socialne izključenosti v Evropski uniji. Odgovor na zastavljeno vprašanje bomo iskali s pomočjo statističnih podatkov Eurostata za 27 držav članic Evropske unije med letoma 2015 in 2023. Predvsem nas bo zanimalo, kakšno vlog imajo izobraževalni, socialni, ekonomski, zdravstveni in stanovanjski dejavniki pri zmanjševanju socialne izključenosti. Posebna pozornost pa bo namenjena skupini izobraževalnih dejavnikov, kot so osip, brezposelni mladi brez ustreznega usposabljanja, zaključena le osnovnošolska izobrazba, zaključena terciarna izobrazba in (ne)vključenost v izobraževanje odraslih.¹

Razumevanje socialne izključenosti v Evropski uniji

Socialna izključenost predstavlja večplasten proces, ki ga ni moč enoznačno razumeti. V skladu s tem je potrebna poglobljena teoretična analiza pojava in mehanizmov njegove vzpostavitve. Na ta način bo mogoče razumevanje umestitve socialne izključenosti v strateške dokumente Evropske unije.

Kljub temu da je socialna izključenost od 80. let 20. stoletja predmet številnih akademskih in znanstvenih razprav, pa ni soglasja o njeni definiciji. Nesoglasja pri opredeljevanju pojma temeljijo na njegovi kompleksnosti in večdimenzionalnosti (Soto Ramírez, 2012). Poggiese in Ibañez Martín (2023) trdita, da obstaja skupna značilnost vsem opredelitvam, in sicer je to nadgradnja pojma revščina, saj ta ne odgovarja na vprašanja sodobne segrega-

¹ Izobraževalni dejavniki temeljijo na konceptu vseživljenjskega učenja, ki vključuje formalno izobraževanje (od osnovnošolskega do terciarnega) in neformalne oblike učenja (poklicno usposabljanje in izobraževanje odraslih). V tem kontekstu je v prispevku razumljen pojem vseživljenjsko učenje. Ob tem pa je treba izpostaviti, da se v analiziranih dokumentih Evropske unije pojem izobraževanje pogosto uporablja kot sinonim za vseživljenjsko učenje.

cije družbe. Garcíe Lizane in Zayasa Fuentes (2000) v svoji analizi definicij izpostavljata dve veliki skupini, in sicer kritične in pozitivne definicije. Za prvo skupino definicij je značilno, da je pojem socialna izključenost samo nadomestni in nadredni pojem za predhodne koncepte, npr. revščino, ranljivost, brezposelnost in marginalnost. V drugi skupini pa se najdejo politično obarvane definicije, ki izpostavljajo socialno izključenost kot družbeno realnost. Le-ta se kaže kot onemogočanje sodelovanja posameznikom na pomembnih področjih življenja v sodobni družbi. Pri tem avtorji izpostavljajo različne značilnosti socialne izključenosti v slednji. Joan Subirats idr. (2005) navajajo naslednje elemente:

- *Strukturni element*: Socialna izključenost predstavlja zlom družbenega tkiva in osnovnih možnosti integracije v družbo.
- *Relacijski element*: Socialna izključenost se ne odvija na individualni ravni, ampak se pojavlja v okviru skupine posameznikov, ki ne presegajo praga vključenosti v družbo.
- *Dinamični element*: Socialne izključenosti ni mogoče razumeti kot časovno in krajevno določen pojav, ampak je fleksibilen in situacijsko pogojen.
- *Večdimenzionalni element*: Socialno izključenost je mogoče razumeti kot vsebinsko kompleksen pojav, ki vključuje sinergijo večjih dejavnikov, kar onemogoča oblikovanje celostne definicije pojma.
- *Element politiziranja*: Reševanje socialne inkluzije predstavlja predmet političnih razprav na različnih ravneh, tj. mednarodni, nacionalni in institucionalni.

Ravno navedeni (predvsem dinamični in večdimenzionalni) elementi govorijo v prid dejstvu, da je pojem socialna izključenost težje opredeljiv in empirično preverljiv kot njegova predhodnica revščina. Empiričnega raziskovanja socialne izključenosti namreč ni mogoče reducirati le na ekonomske kazalnike, kot je npr. višina dohodka. Ob tem Amartya Sen (2000) izpostavlja, da je dohodek pomemben dejavnik pri doseganju socialne vključenosti, vendar pa tudi, da je za socialno vključenost ključnega pomena zmožnost posameznika, da sam odloča o svojem življenju, npr. na zdravstvenem, izobraževalnem in političnem področju. S širitvijo koncepta revščine z zmožnostjo posameznika za aktivno participacijo v družbi pa pridejo v ospredje večdimenzionalni pristopi. Na večdimenzionalni pristop je pomembno vplivala Oxfordska pobuda o revščini in človeškem razvoju z oblikovanjem meril akutne revščine. Merila so vključevala področje vseživljenjskega učenja, zdravja in

kakovosti življenja (dostop gospodinjstev do dobrin in storitev ter stanovanjskih pogojev) (Oxford Poverty and Human Development Initiative, 2016). Posredno pa je na tej točki moč zaslediti povezavo z orodjem European Union Statistics on Income and Living Conditions (v nadaljevanju EU-SILC)² in kazalnikom At Risk Of Poverty or Social Exclusion (v nadaljevanju AROPE)³, ki se v posodobljeni obliki danes v Evropski uniji uporabljata za spremljanje socialne izključenosti.

Vloga socialne izključenosti v strateških dokumentih Evropske unije

Področje socialne izključenosti je bilo izpostavljeno v temeljnem strateškem dokumentu Evropske unije iz leta 1999, tj. Lizbonski strategiji. V želji po intenzivnem razvijanju konkurenčnosti in gospodarstva se je Evropska unija osredotočila tudi na boj proti socialni izključenosti. Slednje je jasno razvidno v razdelku Spodbujanje socialne vključenosti, kjer je navedeno (European Parliament, b.l.):

Število ljudi, ki v Evropski uniji živijo pod pragom revščine in so socialno izključeni, je nesprejemljivo. Sprejeti je treba ukrepe za izkoreninjenje revščine z določitvijo ustreznih ciljev, o katerih se bo Svet dogovoril do konca leta. Pri tem delu bo sodelovala Delovna skupina na visoki ravni za socialno zaščito. Sodobna družba, ki temelji na znanju, ponuja ogromen potencial za zmanjšanje socialne izključenosti, tako z ustvarjanjem gospodarskih pogojev za večjo blaginjo z višjo stopnjo rasti in zaposlenosti kot tudi z odpiranjem novih načinov sodelovanja v družbi. Hkrati pa prinaša tveganje vedno večje vrzeli med tistimi, ki imajo dostop do novega znanja, in tistimi, ki so izključeni. Da bi se izognili temu tveganju in kar najbolje izkoristili ta novi potencial, si je treba prizadevati za izboljšanje znanj in spretnosti, spodbujanje širšega dostopa do znanja in priložnosti ter boj proti brezposelnosti: najboljša zaščita pred socialno izključenostjo je zaposlitev.

² EU-SILC je ključno orodje Eurostata za zbiranje statističnih podatkov o dohodkih, revščini, socialni izključenosti in življenjskih pogojih v Evropski uniji. Z njegovo pomočjo je mogoče spremljati ravni dohodkov in revščine, meriti socialno izključenost in analizirati spremembe skozi čas (Eurostat, b.l.-c).

³ AROPE je kazalnik Evropske unije za merjenje deleža prebivalstva, ki je izpostavljen tveganju socialne izključenosti in revščine. Omenjeni kazalnik je del EU-SILC in ima ključno vlogo pri sprejemanju političnih odločitev Evropske unije na področju socialne izključenosti in revščine. Vsebuje pa tri skupine prebivalstva: 1. ogrožene zaradi revščine, 2. izpostavljene materialni in socialni prikrajšanosti ter 3. živeče v gospodinjstvih z nizko delovno intenzivnostjo (Eurostat, b.l.-c).

Kot je razvidno iz citiranega, se je pojem socialna izključenost tesno povezoval z revščino in gospodarskim razvojem. Zaznati je moč zavedanje, da socialna izključenost in revščina prebivalstvu preprečujeta dostop do zaposlitve in trga dela ter sta posledično odgovorni za omejeno družbeno aktivnost. Kot rešitev se je ponujala dostopnost znanja, predvsem za ranljive skupine, kar je izrazito izpostavljeno v poglavju Posodobitev evropskega socialnega modela z vlaganjem v ljudi in izgradnjo aktivne države socialnega varstva. »Vlaganje v ljudi in razvoj aktivne in dinamične socialne države bo sta ključnega pomena tako za razvoj Evrope kot gospodarstva znanja kot za zagotovitev, da nastanek tega novega gospodarstva ne bo poslabšal obstoječih socialnih problemov brezposelnosti, socialne izključenosti in revščine« (European Parliament, b. l.).

V naslednjem strateškem dokumentu Evropske unije z naslovom *Evropa 2020*, ki je nastal leta 2010, pa je bil vzpostavljen koncept socialnega tržnega gospodarstva. Slednje se odraža v samem namenu razvoja Evropske unije do leta 2020 (Evropska komisija, 2010, str. 6): »[Evropsko unijo] preoblikovati v pametno, trajnostno in vključujoče gospodarstvo, ki ga bo odlikovala visoka stopnja zaposlenosti, produktivnosti in socialne kohezije.« Temeljni namen dokumenta *Evropa 2020* ni bil le spodbujanje gospodarske rasti nasploh, ampak je bil namenjen predvsem zagotavljanju koristi gospodarskega razvoja za vse. Za razliko od Lizbonske strategije socialno tržno gospodarstvo ni samo opisano na neki deklarativni ravni, ampak je v dokumentu jasno izpostavljen operativni načrt. To se odraža v nagovarjanju nosilcev politične moči na različnih ravneh in javnem urejanju področij vseživljenjskega učenja, zaposlovanja, zdravstva in socialne varnosti. Tako se področje reševanja socialne izključenosti tesno povezuje z različnimi dejavniki socialne izključenosti. Gre za vsebinsko celosten pristop k reševanju socialne izključenosti v Evropski uniji. Sočasno pa dokument vsebuje kvalitativne in kvantitativne kazalnike za spremljanje zmanjševanja revščine ter socialne izključenosti (str. 6).

Posebna pozornost je bila zmanjševanju socialne izključenosti v Evropski uniji namenjena v dokumentu Evropskega parlamenta, Sveta Evropske unije in Evropske komisije (b. l.) z naslovom *Evropski steber socialnih pravic*. Dokument, ki je nastal na podlagi resolucije o tem vprašanju iz l. 2017, temelji na 20 ključnih načelih socialnih pravicah, ki so razdeljena v tri poglavja (Evropski parlament, Svet Evropske unije in Evropska komisija, 2017):

1. »Enake možnosti pri dostopu do trga dela«, ki vključuje pravico do vseživljenjskega učenja, enake obravnave in enakih možnosti pri zaposlitvi, ne glede na spol, raso, veroizpoved itd.;

2. »Pošteni delovni pogoji«, v katerem so izpostavljeni pošteni in pravični delovni pogoji ter varstvo in zdravje pri delu (npr. plača, varna zaposlitev, pomoč v primeru odpovedi itd.);
3. »Socialna zaščita in vključenost«, ki je namenjeno skrbi za otrokove pravice do kakovostne predšolske vzgoje oz. izobraževanja, pravice delavcev do socialne zaščite in nadomestila za brezposelnost, večji skrbi za socialno ogrožene in ranljive skupine prebivalstva.

Temeljni namen evropskega stebra socialnih pravic je vzpostavitev socialnega tržnega gospodarstva, ki je utemeljeno na solidarnosti, socialni pravičnosti in enakih možnostih. Iz dokumenta je razvidno, da se socialne pravice tesno povezujejo z gospodarskim in ekonomskim področjem, saj govori npr. o skrbi za plače, finančnih nadomestilih in pravičnem dostopu do zaposlitve. Vendar pa je ob tem treba izpostaviti skrb za ranljive družbene skupine, npr. otroke, ženske, invalide itd. Pri skrbi za ranljive družbene skupine ima ključno vlogo pravica do kakovostnega vseživljenjskega učenja. Tako morajo države Evropske unije zagotoviti, da (Rezolucija Evropskega parlamenta z dne 19. januarja 2017 o evropskem stebru socialnih pravic (2016/2095(INI)), 2017, str. 36):

morajo biti izobraževalni sistemi vključujoči in zagotavljati kakovostno izobraževanje vsemu prebivalstvu, omogočiti ljudem, da bi bili aktivni evropski državljani, ter jih pripraviti na učenje in prilagajanje skozi vse življenje ter se odzivati na družbene potrebe in potrebe trga dela; meni, da bi morala biti srednješolska izobrazba v Evropi 21. stoletja obvezna in da je treba pripraviti ustrezne programe, ki bodo omogočili novo priložnost mladim, ki niso zaključili osnovne ali srednje šole; meni, da bi moralo jamstvo za spretnosti vključevati posamezniku prilagojeno oceno izobraževalnih potreb, kakovostno ponudbo izobraževanja ter sistematično potrjevanje pridobljenih spretnosti in kompetenc, ki bi omogočilo njihovo enostavno priznavanje na trgu dela.

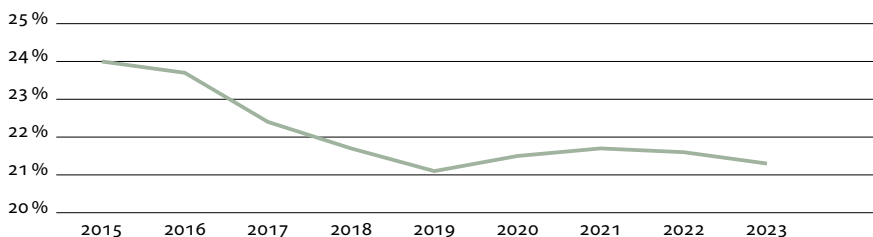
Ob tem je smiselno izpostaviti, da je bil v letu 2021 sprejet *Akcijski načrt za evropski steber socialnih pravic*. Omenjeni dokument predstavlja nadgradnjo strateškega dokumenta *Evropski steber socialnih pravic*, predvsem v obliki zavez držav članic Evropske unije k uresničevanju evropskega stebra socialnih pravic. Hkrati pa so v *Akcijskem načrtu* izpostavljeni kazalci spremljanja socialne izključenosti, ki omogočajo sistematično urejanje omenjenega področja: ogroženost zaradi revščine ali socialne izključenosti, stopnja zaposlenosti in vključenost v vseživljenjsko učenje (Evropska komisija, 2021).

Trendi socialne izključenosti v Evropski uniji

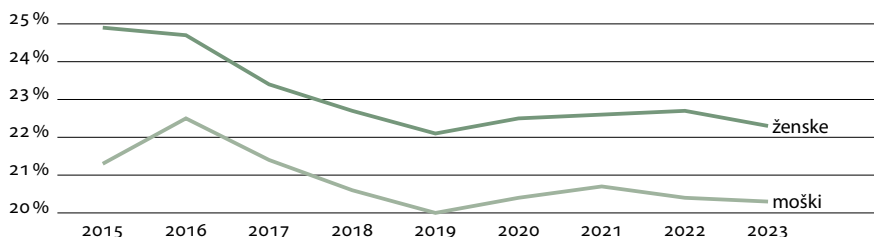
Iz pregleda strateških dokumentov Evropske unije je razvidno, da je bilo področje socialne izključenosti urejeno na sistematičen način in podprto s statističnimi kazalniki. Sistematičen način k razvijanju statističnih kazalnikov na področju socialne izključenosti v Evropski uniji omogoča danes natančnejšo analizo trendov socialne izključenosti v Evropski uniji oz. njenih članicah. V želji, da bi lahko preučili spremembe v času epidemije covida-19 in po njej, smo se odločili, da bomo analizirali statistične podatke za obdobje od leta 2015 do leta 2023. Sočasno pa nam podatki od leta 2015 omogočajo uporabo statističnega orodja EU-SILC, saj je bilo slednje takrat posodobljeno in dodatno standardizirano (Uredba Komisije (EU) 2015/2256, 2015).

Podatki na sliki 1 kažejo, da se je v letu 2015 kar 24,0 % prebivalstva Evropske unije soočalo s socialno izključenostjo. V letu 2016 je bilo moč zaznati rahel upad, in sicer na 23,7 %. Bistven upad deleža socialne izključenosti prebivalcev pa je moč zaznati do leta 2019, ko je delež znašal 21,1 %. Z obdobjem epidemije covida-19 pa se je začel delež socialno izključenega prebivalstva povečevati in je dosegel vrh v letu 2021, ko je znašal delež 21,7 %. Od leta 2021 smo spet lahko pričali upadu deleža socialne izključenosti (Eurostat, b. l.-a). Vendar pa je trenutni delež prebivalstva, ki je izpostavljen socialni izključenosti, precej višje od zastavljenega cilja v aktualnem strateškem dokumentu Evropske unije z naslovom Za trajnostno Evropo do leta 2030, ko naj bi bil delež socialno izključenega prebivalstva do leta 2030 med 18,0 in 19,0 % oz. manjši za vsaj 15 milijonov oseb (European Commission, 2019).

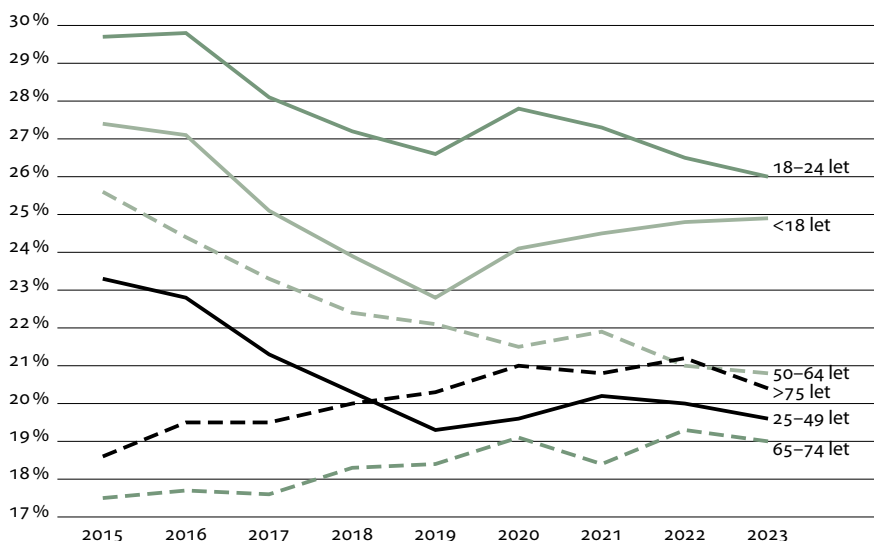
V nadaljevanju so prikazani deleži socialne izključenosti po spolu, starosti in kraju bivanja, iz česar je razvidno, katere ciljne skupine prebivalstva so v okviru Evropske unije najbolj ogrožene. Podatki na sliki 2 kažejo, da so v celotnem analiziranem obdobju ženske bolj izpostavljene socialni izključenosti kot moški, in sicer za 2,0 % bolj. Tako je bilo v letu 2023 socialni izključenosti izpostavljenih 22,3 % žensk in 20,3 % moških (Eurostat, b. l.-a).

Slika 1 Delež prebivalstva Evropske unije (EU-27), izpostavljenega tveganju socialne izključenosti, splošen pregled (prirejeno po Eurostat, b. l.-b)

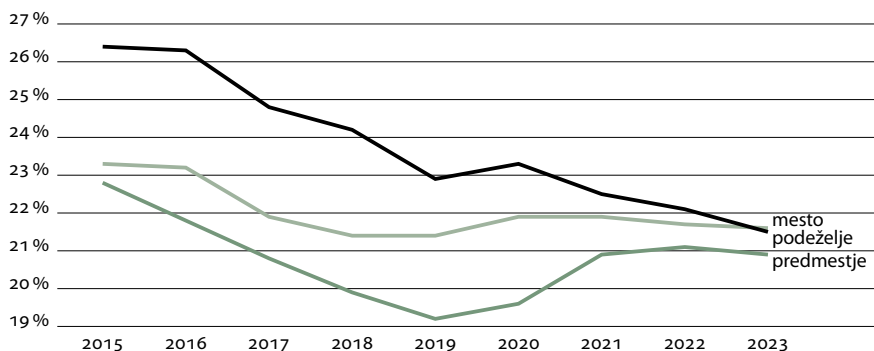
Slika 2 Delež prebivalstva Evropske unije (EU-27), izpostavljen tveganju socialne izključenosti, po spolu (prirejeno po Eurostat, b.l.-a)

Slika 3 Delež prebivalstva Evropske unije (EU-27), izpostavljen tveganju socialne izključenosti, po starosti (prirejeno po Eurostat, b.l.-a)

Iz prikaza deleža socialne izključenosti glede na starost prebivalstva na sliki 3 je razvidno, da so najbolj ogrožena skupina mladi med 18. in 24. letom. Delež socialne izključenosti v tej starostni skupini se je gibal od 29,7 % v letu 2015 do 26,1 % v letu 2023. Sledi skupina mladih do 18. leta, pri kateri je v letu 2015 delež tveganja za socialno izključenost znašal 27,4 % in v letu 2023 24,8 %. Pri slednji skupini je zaskrbljujoče izrazito naraščanje deleža tveganja od obdobja epidemije covid-19 dalje. Vse ostale starostne skupine pa imajo podoben delež tveganja socialne izključenosti, in sicer med 19,0 in 21,0 % (Eurostat, b.l.-a).

Ob koncu si oglejmo še primerjavo deleža tveganja socialne izključenosti glede na kraj bivanja. Iz slike 4 je razvidno, da so bili v letu 2015 tveganju soci-

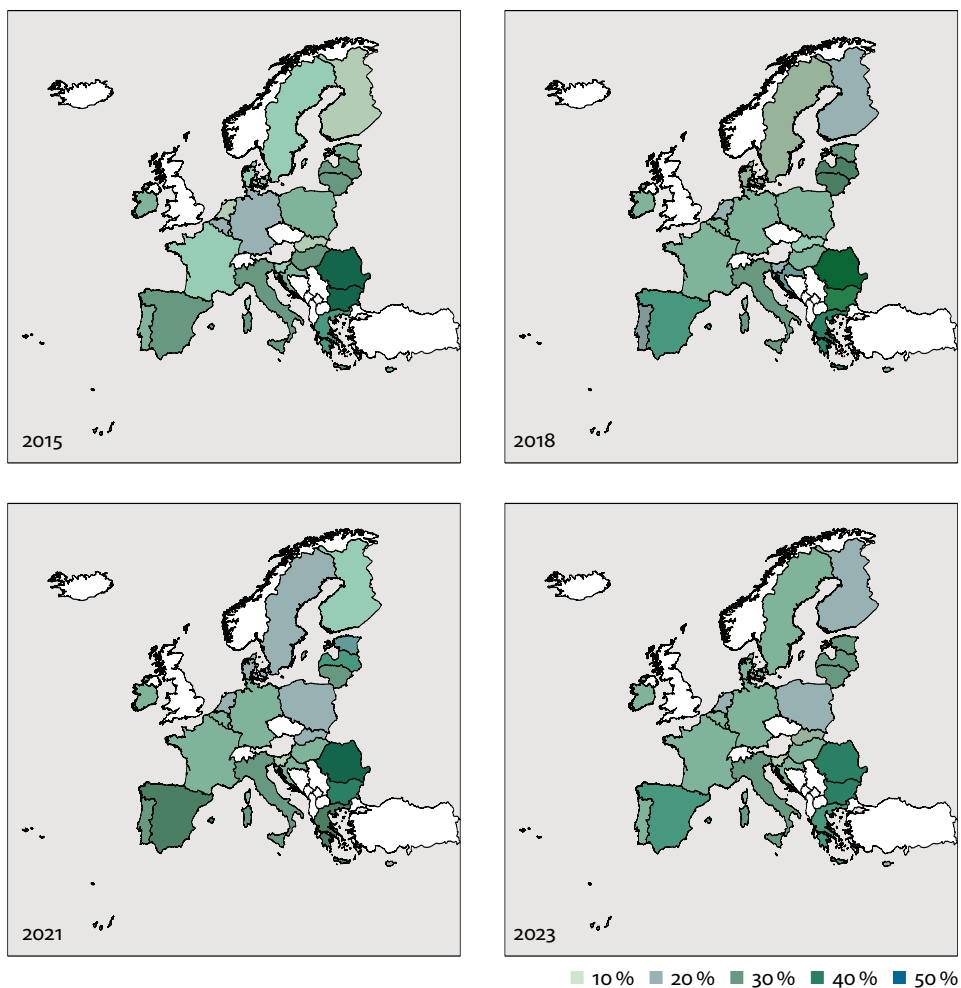

Slika 4 Delež prebivalstva Evropske unije (EU-27), izpostavljen tveganju socialne izključenosti, po kraju bivanja (prirejeno po Eurostat, b.l.-a)

alne izključenosti izrazito izpostavljeni prebivalci, ki so živeli na podeželju, saj je njihov delež znašal 26,4 %. Na drugem mestu so bili prebivalci, ki so živeli v mestu. Nekoliko manjšo izpostavljenost tveganju pa je bilo moč zaznati pri predmestnem podeželju. Vendar je slednja skupina najbolj čutila dvig tveganja socialne izključenosti od obdobja epidemije covid-19 dalje. Zanimivo pa je, da se je pri vseh skupinah prebivalstva delež tveganja socialne izključenosti v letu 2023 gibal med 21,0 in 22,0 %, torej ni tako velikih razlik kot v letu 2015 (Eurostat, b.l.-a).

Na podlagi splošnega pregleda deleža tveganja socialne izključenosti v Evropski uniji med letoma 2015 in 2023 lahko ugotovimo, da je bil delež socialno izključenega prebivalstva na začetku analiziranega obdobja relativno visok, vendar pa se je s časom zniževal. Dvig deleža tveganja socialne izključenosti pa je bilo moč zaznati v času epidemije covid-19. Trenutno se kažejo znaki okrevanja in delež se počasi zmanjšuje, vendar je še daleč od zastavljenega cilja. Z vidika tveganja za nastanek socialne izključenosti je treba izpostaviti ženske in mlade med 18. in 24. letom starosti ter mlajše od 18. let.

Ob zaključku pregleda nas je zanimalo, ali se pojavljajo razlike v deležu tveganja socialne izključenosti glede na članice Evropske unije (EU-27). Podatki na sliki 1 kažejo na relativno heterogenost. Razvidno je, da je najmanjši delež tveganja socialne izključenosti v skandinavskih državah (npr. Švedska, Finska). V državah centralne Evrope (npr. Nemčija, Francija) je moč zaznati povprečne deleže tveganja. Se pa ta delež povečuje s premikom proti vzhodu in jugu. Tako je večji delež tveganja prisoten v baltskih (Litva in Latvija) in sredozemskih državah (npr. Italija, Španija). Povsem pa izstopata Romunija in Bolgarija, kjer je tveganje socialne izključenosti v Evropski uniji največje (Eurostat, b.l.-a).

Slika 5 Delež prebivalstva Evropske unije (EU-27), izpostavljen tveganju socialne izključenosti, po državah v letih 2015, 2018, 2021 in 2023 (Eurostat, b.l.-b)

Če primerjamo spremembe v tveganju socialne izključenosti skozi čas po državah, lahko ugotovimo, da so pozitivne spremembe majhne pri vzhodno-evropskih državah (npr. Bolgarija in Romunija). Gre za države, ki se že v osnovi soočajo z najvišjimi deleži tveganja. V mediteranskih državah (npr. Italija, Grčija, Španija) pa je moč zaznati povečanje tveganja v času epidemije covid-19, ki pa mu sledi obdobje rahlega izboljšanja. Podoben trend rahlega izboljšanja lahko opazimo tudi v Avstriji, Franciji in Češki. V skandinavskih državah in Nemčiji se medtem ohranja stabilno nizka vrednost deleža tveganja (Eurostat, b.l. b).

Iz slik od 1 do 5 je razvidno, da se je Evropska unija v letu 2015 soočala z izredno visokim deležem prebivalstva, ki je bilo izpostavljeno tveganju socialne izključenosti. Do obdobja epidemije covida-19 je bil zaznan trend upadanja. V času epidemije pa se je delež tveganja za socialno izključenega prebivalstva spet začel dvigovati. Trenutno se na področju tveganja socialne izključenosti pojavljajo znaki okrevanja. Kljub temu pa je treba opozoriti, da še vedno obstajajo skupine prebivalstva, ki so temu tveganju izrazito izpostavljene, predvsem ženske in mladostniki ter državljani Romunije in Bolgarije.

Analiza dejavnikov tveganja socialne izključenosti v Evropski uniji

Namen in cilji analize

Temeljni namen analize je raziskati vlogo vseživljenjskega učenja pri zmanjševanju tveganja socialne izključenosti v Evropski uniji (EU-27) v obdobju med letoma 2015 in 2023. Zastavljen namen smo uresničevali s pomočjo dveh ciljev:

1. preučiti vpliv izobraževalnih, socialnih, ekonomskih, zdravstvenih in stanovanjskih dejavnikov na tveganje socialne izključenosti ter
2. analizirati vlogo različnih kazalnikov (v skupini izobraževalnih dejavnikov) pri tveganju socialne izključenosti.

Način pridobivanja podatkov

Analiza dejavnikov tveganja socialne izključenosti temelji na kvantitativni analizi statističnih podatkov, pridobljenih z uradne strani Eurostata za obdobje od leta 2015 do leta 2023 za države Evropske unije (EU-27). Za potrebe analize je bilo uporabljenih 25 različnih kazalnikov, ki so tesno povezani z orodjem EU-SILC, statističnim kazalnikom AROPE, ali pa so imeli podlago v podobnih raziskavah dejavnikov socialne izključenosti. Omenjenih 25 kazalnikov je bilo razporejenih v pet glavnih skupin dejavnikov (v Prilogi), kar je omogočalo multidimenzionalen vpogled v kompleksnost obravnavane. Navedena členitev je omogočala celovit pristop k analizi tveganja socialne izključenosti in multidimenzionalno preučevanje vplivov izobraževalnih, socialnih, ekonomskih, zdravstvenih in stanovanjskih dejavnikov nanj.

Obdelava podatkov

Za potrebe statistične analize sta bila uporabljena računalniška programa Orange 3.38 in SPSS 26. Pri analizi podatkov o socialni izključenosti v Evropski uniji smo se srečali s pomanjkanjem vseh podatkov, saj je bilo 3,7 % manjkajočih vrednosti. Uvodoma smo preverili, ali so manjkajoči podatki naključno

porazdeljeni s pomočjo Littlevega test popolne naključnosti manjkajočih podatkov (angl. *Little's Missing Completely At Random (MCAR) test*) (Little, 1988). Le-ta je pokazal statistično značilno razliko med pričakovanimi in opaženimi vrednostmi ($\chi^2(344) = 504,36; p < 0,001$). Ničelno hipotezo o popolni naključnosti manjkajočih podatkov smo zavrnil.

Ker manjkajoče vrednosti niso bile porazdeljene popolnoma naključno in je bil delež manjkajočih vrednosti majhen, smo manjkajoče vrednosti nadomestili s pomočjo metode algoritma k -najbližjih sosedov (angl. *K-Nearest Neighbors imputator*). Za vsako manjkajočo vrednost smo identificirali dve ($k = 2$) najpodobnejši opazovanji (na podlagi evklidske razdalje) in manjkajoče vrednosti nadomestili z aritmetičnim povprečjem vrednosti. Na ta način smo dosegli smiselno in stabilno nadomeščanje manjkajočih vrednosti ter naravno porazdelitev podatkov (Little, 1988).

Ker so bile vrednosti spremenljivk v različnih merskih enotah (npr. odstotki, evri, koeficienti in leta), smo v nadaljevanju izvedli postopek standardizacije podatkov s pomočjo standardiziranih Z -vrednostih (angl. *Z-score transformation*). Na ta način so vse spremenljivke postavljene na enotno lestvico (s srednjo vrednostjo 0 in standardnim odklonom 1) in je bila zmanjšana prevlada tistih spremenljivk z večjimi numeričnimi vrednostmi (Jain idr., 2005).

Za določanje vpliva petih skupin dejavnikov (v Prilogi) in posameznih izobraževalnih kazalnikov na tveganje socialne izključenosti je bil izveden sezonski ARIMA model z zunanjimi spremenljivkami (angl. *Seasonal ARIMA with eXogenous variable (SARIMAX)*). Odločitev za njegovo uporabo je temeljila na možnosti sočasnega modeliranja sezonskih dejavnikov in vplivov zunanjih dejavnikov pri analizi kompleksnih družbenih pojavov (Kumar in Kumar, 2019).

Rezultati raziskave

Uvodoma smo iskali odgovor na vprašanje o vplivu izobraževalnih, socialnih, ekonomskih, zdravstvenih in stanovanjskih dejavnikov na tveganje socialne izključenosti. Pri oblikovanju skupin dejavnikov (v Prilogi) smo uporabili empirično podprte faktorske uteži (angl. *Faktor Loading*) pridobljene z analizo glavnih komponent (angl. *Principal Component Analysis – PCA*) na standardiziranih Z -vrednostih (angl. *Z-score transformation*). Na ta način smo identificirali latentne strukture in zmanjšali tveganje dimenzionalnosti podatkov.

V skladu s ciljem analize, in sicer ugotovitvijo vpliva različnih skupin dejavnikov na socialno izključenost, je bila izvedena linearna regresija. Predhodno je bila preverjena uporaba linearne regresije z naslednjimi diagnostičnimi testi:

Preglednica 1 Faktorske uteži za dejavnike tveganja socialne izključenosti

Dejavniki	Kazalnik	Faktorske uteži
Izobraževalni	Osip (%)	0,4536
	Izobraževanje odraslih	-0,4218
	Terciarna izobrazba	-0,4973
	Brez srednje šole	0,3100
	Brezposelni mladi brez usposabljanja	0,5225
Socialni	Ruralno prebivalstvo	0,6531
	Enakost spolov	-0,5105
	Migranti	-0,5593
Ekonomski	Brezposelnost	0,4585
	BDP na prebivalca	-0,3062
	Ginijev koeficient	0,5286
	Tveganje revščine	0,5453
	Nizka intenzivnost dela	0,2792
	Dolg države	-0,1336
	HICPindeks	-0,1532
Zdravstveni	Pričakovana življenjska doba	0,6314
	Dostop do zdravstvenih storitev	-0,4542
	Zdravstvene težave	-0,6285
Stanovanjski	Prenatrpanost gospodinjstev	0,8099
	Stanovanjski stroški	0,4362
	Najemniki	-0,3786
	Neustrezno bivališče	0,1020

- *Test omnibus*: Vrednost testa je znašala 0,050 s pripadajočo p -vrednostjo 0,975. Ni bilo statistično značilnih odstopanj od normalnosti preostankov in model izpolnjuje predpostavko normalnosti.
- *Test Jarque-Bera*: Test je pokazal vrednost 0,028, s p -vrednostjo 0,986. Ob tem je bila vrednost mere asimetrije 0,024, kar kaže na skoraj popolno simetričnost. Mera sploščenosti pa je bila 2,981. Rezultati potrjujejo normalnost preostankov.
- *Durbin-Watsonov test*: Vrednost testa je bila 0,879 in kaže na obstoj pozitivne avtokorelacije med preostanki.
- *Kondicijsko število* (angl. *Condition Number*): Vrednost kondicijskega števila pa je bila 12,1, kar kaže, da model nima težav z multikolinearnostjo med napovednimi spremenljivkami.

Ker je bila z Durbin-Watsonovim testom odkrita pozitivna avtokorelacija

med preostanki in ker so bili podatki časovne vrste, je bila linearna regresija nadomeščena z modelom SARIMAX. Rezultati modela SARIMAX (1,0,0) z ekso-genimi spremenljivkami (izobraževalni, socialni, ekonomski, zdravstveni in stanovanjski dejavniki) so pokazali, da so učinki dejavnikov statistično značilni.

Podrobnejša analiza vplivov posamezne skupine dejavnikov na tveganje socialne izključenosti v preglednici 2 vodi do naslednjih spoznanj:

1. *Izobraževalni dejavniki*: Izračunani koeficient je bil 0,0415 ($SE = 0,021$; $z = 1,999$; $p = 0,046$; 95 % CI [0,001, 0,082]). Slednje pomeni, da ob enotski spremembi v izobraževalnih dejavnikih pride do povprečne povečave socialne izključenosti za 0,0415 enote in statistične značilnosti na ravni $\alpha = 0,05$.
2. *Socialni dejavniki*: Učinek socialnih dejavnikov ni bil statistično značilen ($b = -0,0301$; $SE = 0,024$; $z = -1,262$; $p = 0,207$, 95 % CI [-0,077, 0,017]), kar pomeni, da ne prispevajo pomembno k napovedi tveganja socialne izključenosti.
3. *Ekonomski dejavniki*: Pri ekonomskih dejavnikih je bil zaznan močan pozitiven učinek ($b = 0,3355$; $SE = 0,014$; $z = 23,409$; $p < 0,001$, 95 % CI [0,307, 0,364]). Povečanje ekonomskih dejavnikov za eno enoto je povezano s povečanjem tveganja za socialno izključenost za 0,3355 enot.
4. *Zdravstveni dejavniki*: Tudi pri zdravstvenih dejavnikih je bil zaznan pozitiven učinek ($b = 0,0393$; $SE = 0,023$; $z = 1,744$; $p = 0,081$). Vendar pa učinek ni bil statistično značilen pri $\alpha = 0,05$.
5. *Stanovanjski dejavniki*: Rezultati so pokazali statistično značilen in pozitiven učinek ($b = 0,3689$; $SE = 0,023$; $z = 15,879$; $p < 0,001$, 95 % CI [0,323, 0,414]).

Iz rezultatov analize je razvidno, da so ekonomski in stanovanjski dejavniki močni ter statistično značilni napovedovalci tveganja socialne izključenosti. Spremembe v okviru teh dveh skupin dejavnikov bistveno vplivajo na stopnjo socialne izključenosti. V skladu s tem bi morala biti politika Evropske unije prvenstveno usmerjena v krepitev ekonomskih in stanovanjskih dejavnikov, saj ti pomembno vplivajo na kakovost življenja prebivalstva. Pri izobraževalnih dejavnikih pa je moč zaznati nasprotno. Četudi je njihov vpliv na socialno izključenost statistično značilen, pa k tveganju za socialno izključenost prispevajo v manjšem obsegu. V odnosu do ekonomskih in stanovanjskih dejavnikov bi bilo usmerjanje politike Evropske unije v zgolj izboljševanje izobraževalnih dejavnikov manj učinkovito kot v primeru ekonomskih in

Preglednica 2 SARIMAX za skupine dejavnikov za tveganje socialne izključenosti

Napovedni dejavnik	<i>b</i>	SE	<i>z</i>	<i>p</i>	95 % CI
Izobraževalni dejavniki	0,0415	0,021	1,999	0,046	[0,001, 0,082]
Socialni dejavniki	-0,0301	0,024	-1,262	0,207	[-0,077, 0,017]
Ekonomski dejavniki	0,3355	0,014	23,409	<0,001	[0,307, 0,364]
Zdravstveni dejavniki	0,0393	0,023	1,744	0,081	[-0,005, 0,083]
Stanovanjski dejavniki	0,3689	0,023	15,879	<0,001	[0,323, 0,414]
<i>ar.L1</i>	0,7835	0,042	18,611	<0,001	[0,701, 0,866]
σ^2	0,0783	0,005	15,455	<0,001	[0,068, 0,088]

socialnih dejavnikov. Socialni in zdravstveni dejavniki pa ne dosežejo praga statistične značilnosti in njihov neposreden vpliv ni močan.

V drugem delu empirične analize nas je zanimalo, kako različni izobraževalni kazalniki vplivajo na tveganje socialne izključenosti. Kot je bilo razvidno predhodno, imajo izobraževalni dejavniki statistično značilen vpliv na tveganje za socialno izključenost, vendar pa je ta vpliv manjši kot pri ekonomskih in stanovanjskih dejavnikih. Kljub temu pa imajo lahko učinek v sinergiji z drugimi (npr. ekonomskimi in stanovanjskimi) dejavniki. Pri analizi posrednega vpliva izobraževalnih dejavnikov na tveganje socialne izključenosti je bila uporabljena linearna regresija. Pred njeno uporabo so bili preverjeni pogoji. Na podlagi analize je bilo razvidno naslednje:

1. *Normalnost preostankov*: test omnibus ($\chi^2 = 4,794$; $p = 0,091$) in test Jarque-Bera ($\chi^2 = 4,496$; $p = 0,106$) sta pokazala, da preostanki sledijo približno normalni porazdelitvi. Vrednost mere asimetrije je bila 0,324 in mere sploščenosti 3,159, kar je v skladu s pričakovanji za normalno porazdelitev.
2. *Linearnost in homoskedastičnost*: Na podlagi vizualnega pregleda ni bilo razvidnih izrazitih neskladnosti. Slednje pomeni, da je predpostavka linearnosti in konstantnosti varianc izpolnjena.
3. *Avtokorelacija*: Izračunana vrednost Durbin-Watsonovega testa je znašala 0,308, kar nakazuje izrazito pozitivno avtokorelacijo med preostanki.

Ker tudi v tem primeru niso bili izpolnjeni vsi pogoji (Durbin-Watsonov test) za izvedbo linearne regresije, je bila potrebna uporaba modela SARIMAX. Rezultati modela v preglednici 3 so pokazali naslednje ugotovitve:

1. Osip: Koefficient osipa je znašal 0,5011 ($SE = 0,031$; $z = 16,101$; $p < 0,001$).

Ob eni enotski spremembi osipa se tveganje socialne izključenosti poveča za približno 0,5011 enote, pri čemer je učinek statistično značilen. Osip ima močan pozitiven vpliv na tveganje socialne izključenosti.

2. *Izobraževanje odraslih*: Kazalnik vključenosti v izobraževanje odraslih je dosegel vrednost koeficienta 0,0232 ($SE = 0,041$; $z = 0,561$; $p = 0,575$), vendar ni dosegel statistične značilnosti. Vpliv na socialno izključenost ni dovolj močan.
3. *Terciarna izobrazba*: Dosežena terciarna izobrazba je dosegla statistično značilnost in koeficient 0,1329 ($SE = 0,037$; $z = 3,622$; $p < 0,001$). Slednje kaže pozitiven vpliv višje ravni terciarne izobrazbe na tveganje socialne izključenosti.
4. *Brez zaključene srednje šole*: Izračunana vrednost koeficienta je bila negativna, in sicer $-0,2126$ ($SE = 0,024$; $z = -9,025$; $p < 0,001$), in izkazan statistično značilen vpliv na tveganje socialne izključenosti.
5. *Brezposelni mladi brez usposabljanja*: Kazalnik je dosegel koeficient 0,4864 ($SE = 0,028$; $z = 17,432$; $p < 0,001$) in je bil statistično značilen. Socialna izključenost se povečuje z večjim deležem brezposelnih mladih brez usposabljanja.

Na podlagi vrednosti avtoregresivega parametra ($b = 0,8855$ ($SE = 0,036$; $z = 24,262$; $p < 0,001$, 95 % CI [0,814, 0,957])) je razvidno, da ni bistvenih časovnih sprememb pri vplivu izobraževalnih dejavnikov na tveganje socialne izključenosti. To pomeni, da se vpliv izobraževalnih dejavnikov iz preteklosti prenaša v prihodnost. Hkrati pa ocena variabilnosti preostankov σ^2 ($b = 0,1153$ ($SE = 0,007$; $z = 16,516$; $p < 0,001$; 95 % CI [0,102, 0,129])) kaže, da izbrani izobraževalni dejavniki vsebujejo nekaj nepojasnjene variance. Pregled posameznih izobraževalnih kazalnikov pokaže, da imata kazalnika osip in brezposelni mladi brez usposabljanja statistično značilen ter močan vpliv na tveganje socialne izključenosti. V primeru kazalnikov terciarna izobrazba in brez srednje šole pa je moč zaznati obrnjen vpliv, in sicer višji delež terciarne izobrazbe prebivalstva vpliva na povečanje tveganja, višji delež oseb brez srednje šole pa na zmanjšanje. Razlog za nelogičnost vpliva zadnjih dveh kazalnikov na tveganje socialne izključenosti pa je moč iskati v t.i. potlačenih učinkih. Ob tem je treba izpostaviti, da se vpliv kazalnika izobraževanje odraslih ni pokazal kot statistično značilen.

Zaključek

Tveganje socialne izključenosti predstavlja resen problem za petino prebivalcev Evropske unije. Da se slednjega zaveda tudi Evropska unija, je razvidno

Preglednica 3 SARIMAX za izobraževalne dejavnike za tveganje socialne izključenosti

Napovedni dejavnik	<i>b</i>	SE	<i>z</i>	<i>p</i>	95 % CI
Osip	0,5011	0,031	16,101	<0,001	[0,440, 0,562]
Izobraževanje odraslih	0,0232	0,041	0,561	0,575	[-0,058, 0,104]
Terciarna izobrazba	0,1329	0,037	3,622	<0,001	[0,061, 0,205]
Brez srednje šole	-0,2126	0,024	-9,025	<0,001	[-0,259, -0,166]
Brezposelni mladi brez usposabljanja	0,4864	0,028	17,432	<0,001	[0,432, 0,541]
<i>ar.L1</i>	0,8855	0,036	24,262	<0,001	[0,814, 0,957]
σ^2	0,1153	0,007	16,516	<0,001	[0,102, 0,129]

predvsem v strateških dokumentih, ki so bili sprejeti od leta 2000 dalje (npr. Lizbonska strategija, *Evropa 2020*, *Evropski steber socialnih pravic* in *Akcijski načrt za izvajanje evropskega stebra socialnih pravic*). V omenjenih dokumentih je moč zaslediti kazalnike in ukrepe, ki naj bi zmanjšali delež prebivalstva, izpostavljenega tveganju socialne izključenosti. Pogosto pa omenjeni ukrepi temeljijo na krepitvi vseživljenjskega učenja. Vendar je analiza izobraževalnih, socialnih, ekonomskih, zdravstvenih in stanovanjskih dejavnikov pokazala, da izobraževalni dejavniki nimajo tako močnega neposrednega vpliva na zmanjšanje tveganja socialne izključenosti, kot se pričakuje v strateških dokumentih. Bistveno večjo vlogo imajo ekonomski in stanovanjski dejavniki. Slednje kaže na potrebo snovalcev politike Evropske unije na večja vlaganja v ekonomske in stanovanje dejavnike ter na samo kvaliteto življenja prebivalstva.

Izobraževalni dejavniki pa imajo posreden vpliv na zmanjšanje tveganja socialne izključenosti, učinki ukrepov politike Evropske unije se kažejo na dolgi rok. Pri tem bi morali snovalci politike Evropske unije posebno pozornost nameniti zmanjšanju osipa v formalnem izobraževanju in povečanju usposabljanj brezposelnih mladih.

Literatura

- European Commission. (2019). *A sustainable Europe by 2030*. https://commission.europa.eu/publications/sustainable-europe-2030_en
- European Parliament. (B. I.). *Lisbon European Council 23 and 24 March 2000: Presidency conclusions*. http://www.europarl.europa.eu/summits/lis1_en.htm
- Eurostat. (B. I.-a). *EU statistics on income and living conditions*. <https://ec.europa.eu/eurostat/web/income-and-living-conditions>
- Eurostat. (B. I.-b). *Database*. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/explore/all/tb_eu?lang=en&display=list&sort=category

- Eurostat. (B. l.-c). *Glossary: At risk of poverty or social exclusion (AROPE)*. [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:At_risk_of_poverty_or_social_exclusion_\(AROPE\)](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:At_risk_of_poverty_or_social_exclusion_(AROPE))
- Evropska komisija. (2010, 3. marec). *Sporočilo komisije: Evropa 2020; strategija za pametno, trajnostno in vključujočo rast* (COM(2010) 2020 konč.).
- Evropska komisija. (2017, 26. april). *Sporočilo Komisije Evropskemu parlamentu, Svetu, Evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in Odboru regij: vzpostavitev evropskega stebra socialnih pravic* (COM(2017) 250 final). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52017DC0250&from=PL>
- Evropska komisija. (2021). *Akcijski načrt za evropski steber socialnih pravic*. <https://op.europa.eu/webpub/empl/european-pillar-of-social-rights/sl/>
- Evropski parlament, Svet Evropske unije in Evropska komisija. (2017). *Evropski steber socialnih pravic*. Urad za publikacije.
- García Lizana, A., in Zaya Fuentes, S. J. (2000). Aproximación al concepto de exclusión social. *Anales de Economía Aplicada*. <https://www.asepelt.org/ficheros/File/Anales/2000%20-%20Oviedo/Trabajos/PDF/36.pdf>
- Jain, A. K., Nandakumar, K., in Ross, A. (2005). Score normalization in multimodal biometric systems. *Pattern Recognition*, 38(12), 2270–2285.
- Kumar, B., in Kumar, T. (2019). Theoretical comparison of SARIMAX and DeepAR models for time series forecasting. *Journal of Scientific and Engineering Research*, 6(10), 293–297.
- Little, R. J. A. (1988). A test of missing completely at random for multivariate data with missing values. *Journal of the American Statistical Association*, 83(404), 1198–1202.
- Oxford Poverty and Human Development Initiative. (2016). *Las dimensiones faltantes en la medición de la pobreza*. <https://scioteca.caf.com/handle/123456789/833>
- Poggiese, M., in Ibañez, M. M. (2023). Multidimensional deprivation: The origin of poverty and social exclusion; A study for Argentina. *Visión de Futuro*, 28, 61–79.
- Resolucija Evropskega parlamenta z dne 19. januarja 2017 o evropskem stebru socialnih pravic (2016/2095(INI)). (2017). *Uradni list Evropske unije*, (C 242), 24–40.
- Sen, A. (2000). *Social exclusion: Concept, application, and scrutiny*. Asian Development Bank.
- Soto Ramírez, J. (2012). Las estrategias de la inclusión. *Revista Temas Sociológicos*, 16, 287–304.
- Subirats, J., Gomà, R., in Brugué, J. (2005). *Análisis de los factores de exclusión social*. Fundación BBVA.
- Uredba Komisije (EU) 2015/2256 z dne 4. decembra 2015 o spremembi Uredbe Komisije (ES) št. 1983/2003 o izvajanju Uredbe (ES) št. 1177/2003 Evropskega

parlamenta in Sveta o statistiki Skupnosti o dohodku in življenjskih pogojih (EU-SILC) glede seznama ciljnih primarnih spremenljivk. (2015). *Uradni list Evropske unije*, (L 321), 12–16.

Priloga 1: Razdelitev kazalnikov tveganja socialne izključenosti na pet skupin

1. Izobraževalni dejavniki

- 1.1 Osip – Kazalnik meri delež prebivalstva z največ nižjo srednješolsko izobrazbo, ki v štirih tednih pred anketo ni bilo vključeno v nobeno izobraževanje ali usposabljanje.
- 1.2 Vključenost v izobraževanje odraslih – Kazalnik meri delež ljudi, ki so navedli, da so se v štirih tednih pred anketo formalno ali neformalno izobraževali in usposabljali.
- 1.3 Zaključena terciarna izobrazba – Kazalnik meri delež prebivalstva, ki je uspešno zaključilo terciarni študij (npr. univerzo, visokošolsko strokovno ustanovo itd.).
- 1.4 Brez dokončane srednje šole – Kazalnik meri delež mladih ali odraslih, ki niso zaključili srednješolskega izobraževanja.
- 1.5 Brezposelni mladi brez ustreznega usposabljanja – Kazalnik kaže delež mladih, ki so brezposelni in hkrati nimajo ustrezno pridobljenih kvalifikacij ali poklicnega usposabljanja.

2. Socialni dejavniki

- 2.1 Ruralno prebivalstvo – Kazalnik kaže delež ruralnega prebivalstva glede na celotno prebivalstvo.
- 2.2 Enakost spolov – Kazalnik prikazuje stopnjo enakosti med spoloma na različnih področjih (npr. v izobraževanju, zaposlovanju, plačah, zastopnosti v vodstvenih položajih)
- 2.3 Migranti – Kazalnik prikazuje delež prebivalstva, ki je migrantskega porekla, kar pomeni, da so prebivalci bodisi rojeni v tujini ali pa imajo državljanstvo, ki ne pripada državi bivanja.

3. Ekonomski dejavniki

- 3.1 Brezposelnost prebivalstva – Kazalnik predstavlja brezposelne osebe kot odstotek od celotne delovne sile.
- 3.2 BDP na prebivalca – Kazalnik kaže bruto družbeni proizvod na prebivalca v evrih.
- 3.3 Ginijev koeficient – Kazalnik meri stopnjo neenakosti v razdelitvi dohodka med prebivalstvom.
- 3.4 Tveganje revščine – Kazalnik kaže delež prebivalstva, ki živi z dohodkom pod določenim pragom (npr. 60 % medialnega dohodka).
- 3.5 Nizka intenzivnost dela – Kazalnik meri delež prebivalstva, ki živi v gospodinjstvih z nizko stopnjo zaposlenosti.
- 3.6 Dolg države – Kazalnik prikazuje razmerje med javnim (državnim) dolgom in bruto domačim proizvodom (BDP).

- 3.7 HICP-indeks – Harmonizirani indeks cen potrošniških dobrin (HICP) meri stopnjo inflacije.
- 4. Zdravstveni dejavniki
 - 4.1 Pričakovana življenjska doba – Kazalnik predstavlja projekcijo življenjske dobe prebivalstva.
 - 4.2 Dostop do zdravstvenih storitev – Kazalnik prikazuje delež prebivalstva, ki poroča o ustreznem dostopu do zdravstvenih storitev (npr. brez težav pri iskanju zdravniške oskrbe).
 - 4.3 Zdravstvene težave – Kazalnik prikazuje delež prebivalstva, ki ima dolgotrajne ali resne zdravstvene težave, pogosto na podlagi samoporočanih podatkov.
 - 4.4 Nezmožnost financiranja zdravnika – Kazalnik meri delež prebivalstva, ki je zaradi finančnih omejitev nezmožen obiskati zdravnika.
- 5. Stanovanjski dejavniki
 - 5.1 Prenatranost gospodinjstev – Kazalnik prikazuje delež gospodinjstev, pri katerih število prebivalcev presega standarde glede na velikost doma ali število prostih sob.
 - 5.2 Dostopnost stanovanj – Kazalnik meri stopnjo, v kateri prebivalci dostopajo do primernih in cenovno dostopnih stanovanj.
 - 5.3 Stanovanjski stroški – Kazalnik meri delež prebivalstva, ki živi v gospodinjstvih, ki za stanovanje porabijo 40 % ali več razpoložljivega dohodka gospodinjstva (brez stanovanjskih dodatkov).
 - 5.4 Najemniki – Kazalnik prikazuje delež gospodinjstev, ki bivajo v najeti lastnini, v primerjavi s tistimi, ki so lastniki.
 - 5.5 Neustrezno bivališče – Kazalnik meri delež prebivalstva ali gospodinjstev, ki biva(jo) v stanovanjih, ki ne izpolnjujejo osnovnih standardov glede prostora, varnosti, funkcionalnosti ali drugih ključnih kriterijev za primeren življenjski standard (Eurostat, n. d.).

The Impact of Lifelong Learning on Reducing Social Exclusion in the European Union

According to Eurostat, in 2020, approximately one fifth (21.5%) of the population of the European Union faced the risk of social exclusion. The significant increase in the risk of social exclusion was influenced by the unstable economic situation and the increase in unemployment during COVID-19. Despite the fact that the economic situation and unemployment calmed down after COVID-19, this did not have a significant impact on the share of the risk of social exclusion. Moreover, in 2024, an increase in the share of the population exposed to the risk of social exclusion was observed, namely to 21.6%. The seriousness of the problem in the European Union is also reflected in its development documents, such as the European Pillar of Social Rights and the Action Plan for the Implementation of the European Pillar of Social Rights, as well as the special fi-

nancial instrument, the European Social Fund Plus (ESF+). Since the aforementioned strategic documents highlight lifelong learning as an important factor in reducing social exclusion, in this paper we have analysed data on social exclusion between 2015 and 2023 in the European Union and the role of lifelong learning in reducing it. The analysis showed that lifelong learning is not a key factor in reducing social exclusion, but that a group of economic factors has a significantly stronger direct influence. Lifelong learning, however, has an indirect impact.

Keywords: European Union, social exclusion, lifelong learning, adult education, educational factors